

Ο ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΙΑΚΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΥΚΚΩΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Ο ιερός ναός του Αγίου Νικολάου της Στέγης

- Του Δρος Γιώργου Κάκκουρα
Θεολόγου

Ο Άγιος Νικόλαος, ο φημισμένος επίσκοπος Μύρων της Λυκίας, έχει συνδεθεί με την παράδοση της Κύπρου τόσο πολύ, που μερικοί δεν δίστασαν να γράψουν πως ο Άγιος ξήση και στο νησί μας, και να πιθανολογηθεί μάλιστα πως μπορεί να είναι και γέννημα της Κύπρου.

Πάντως ή τιμή και ο σεβασμός προς τον Άγιο Νικόλαο από τους Κυπρίους είναι κάτι το πολύ ξεχωριστό. Χωριά φέρουν το όνομά του, υπάρχουν αφιερωμένοι σ' αυτόν πλείστοι ναοί και έξωκκλήσια, ενώ σήμερα λειτουργούν τουλάχιστον είκοσι ένοριακοί ναοί του Άγίου Νικολάου. Σε τρία μοναστήρια, που το καθολικό τους (κυριακός-κεντρικός

ναὸς τῆς μονῆς) εἶναι πρὸς τιμὴ τοῦ ἁγίου, σ' ἐκεῖνο τοῦ ἁγίου Νικολάου τῶν Γάτων καὶ τοῦ ἁγίου Νικολάου στὴν Ὁροῦντα ἐγκαταβιοῦν μοναχές, καὶ τῆς μονῆς τῶν Ἱερέων στὴν Πάφο μονάζουν μοναχοί. Γνωστὴ ἐπίσης εἶναι ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης (11ος αἰ.), ποῦ ὑπῆρξε, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, καὶ ἔδρα τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου ἐπὶ Φραγκοκρατίας. Ἐπίσης διὰ μέσου τῶν αἰώνων καταγράφηκαν καὶ ὑπῆρξαν μονές, ἀφιερωμένες στὸν ἅγιο Νικόλαο, στὸν Δαυλὸ (Πενταδάκτυλος), στὴν Κερύνεια, στὴν Πάφο (καὶ Ἅϊ Νικολοῦδι), στὴ Φιλοῦσα Κελοκεδάρων (Πάφος), στὸν Χλώρακα, τοῦ Ἐργαστηρίου (Κίτιο) καὶ στὶς Πλάτρες. Σημαντικὸς ὑπῆρξε καὶ ὁ καθεδρικὸς γοθτικὸς ναὸς τῶν Φράγκων στὴν Ἀμμόχωστο, ἀφιερωμένος στὸν ἅγιο Νικόλαο, στὸν ὁποῖο ναὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ ὁ χρονόγραφος Λεόντιος Μαχαιρᾶς¹ (15ος αἰ.) πὼς τὸ 1362 εἶχε τοποθετηθεῖ θαυματουργὴ εἰκόνα τοῦ Ἁγίου, ποῦ μεταφέρθηκε ἀπὸ τὰ Μύρα τῆς Λυκίας. Τέλος, χιλιάδες Κύπριοι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ ἁγίου.

Ἐκεῖνο ποῦ ἀπ' ὅλα ξεχωρίζει καὶ ὑπερέχει εἶναι ἡ σύνδεση τοῦ ἁγίου Νικολάου μὲ τὴν ἀνέγερση ναοῦ στὴν Κύπρο στὸν χῶρο τῆς σημερινῆς Μονῆς τῶν Ἱερέων. Πάντως ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα τῆς Μονῆς μαρτυροῦν τὴν ὑπαρξὴ τῆς τουλάχιστον στὴν πρώιμη βυζαντινὴ περίοδο. Τὴν παράδοση αὐτή, ποῦ φέρει τὸν ἅγιο Νικόλαο νὰ οἰκοδομεῖ ναὸ τῆς Θεοτόκου ἐδῶ στὸ νησί μας, διέσωσε ὁ περίφημος λόγιος Ἐφραῖμ ὁ Ἀθηναῖος, ὁ ὁποῖος, προτοῦ γίνῃ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, ἔζησε γιὰ μιὰ εἰκοσαετία (1742-1761) στὴν Κύπρο. Στὸ γνωστὸ του ἔργο *Περιγραφή τῆς Σεβασμίας καὶ Βασιλικῆς Μονῆς τοῦ Κύκκου* ἀναφέρεται καὶ στὴ Μονὴ τῶν Ἱερέων τῆς Πάφου, ποῦ ἦταν τότε, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερα, μετόχιο τῆς Μονῆς τοῦ Κύκκου. Μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὁ Ἐφραῖμ γράφει καὶ τὰ ἑξῆς: «... ἡ Μονὴ τῶν Ἱερέων, διάσπμιον τὸ πάλαι Μοναστήριον καὶ ἀρχαῖον, ὡς κτισθὲν ἐγγὺς τῆς βασιλείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου παρὰ τοῦ Ἁγίου Εὐτυχίου, συνεργὸν ἔχοντος καὶ τὸν Μέγαν Νικόλαον, ἔτι λαϊκὸν ὄντα, καὶ ἀπὸ εἰδωλικὸν ναὸν μιαραῖς τινός θεᾶς τῶν Ἑλλήνων εἰς ναὸν μέγιστον καὶ κάλλιστον τῆς Θεοτόκου παρ' αὐτῶν

Ἅγιος Νικόλαος. Από το βιβλίο «The Holy, Royal Monastery of Kykko Founded with a Cross»

οικοδομηθέντα, ὡς μέχρι τοῦ νῦν ὁρᾶται, εἰ καὶ μὴ ἡ αὐτὴ οἰκοδομή. Καὶ τόπος δὲ δεικνύεται παρὰ τῶν ἐκεῖσε εὕρισκομένων, ἐν ᾧ ἰδίως προσπύχεται ὁ Μέγας Νικόλαος, Προσευχὴ λεγόμενος μέχρι τῆς σήμερον. Καὶ μέρος ἔτι δεικνύουσιν οἱ ἐν αὐτῷ εὕρισκόμενοι πατέρες ἐκ τοῦ ὠμοφορίου, ὃ ἐδωρήσατο ἡ Παρθένος Μαρία τῷ ἱεράρχῃ Νικολάῳ. Πὼς δὲ ἐκομίσθη ἐνταῦθα ἀγνοῶ, καὶ εἰ τοῦτο ἐστὶν ἀληθῶς ἀμφιβάλλω, πλὴν καὶ λέγεται οὕτω, καὶ τιμᾶται παρὰ τῶν Ὁρθοδόξων, κατακοπὴν καὶ κλαπέν, δι' εὐλάβειαν, ὡς πάνυ τι ὀλίγον νῦν καθορᾶσθαι...»².

Ὁ λόγιος καὶ ὀξυδερκὴς Ἐφραῖμ ὁ Ἀθηναῖος, θέλοντας νὰ ἐλέγξει τὶς πληροφορίες του, ὡς φαίνεται, προσπάθησε νὰ ἐρευνήσῃ τὸ πρᾶγμα. Καὶ τοῦτο κατανοοῦμε ἀπὸ τὴ συνέχεια τῶν γραφομένων του: «Οἶδα ὅτι ἀπιστοῦσιν τοῖς γραφομένοις οἱ ἀναγινώσκοντες, καθὼς ἠπίστουν

¹Λεοντίου Μαχαιρᾶ, *Ἐξήγησις τῆς γλυκείας χώρας Κύπρου, ἡ ποία λέγεται Κρόνακα τουτέστιν Χρονικόν*, ἐκδ. Ἀντρος Παυλίδης, Λευκωσία, 1995², 127: «Καὶ ὁ μῦθος ἐπῆρεν τὰ φύλα καὶ ἐπῆγεν εἰς τὰ Μύρα, ὅπου ἦτον ὁ Ἅγιος Νικόλαος καὶ ἔβαλεν καὶ παρακάτιζαν τους· καὶ βοηθῶντος τοῦ θεοῦ ἐπῆρεν τὸ κάστρον

καὶ ἐκούρσεν, ὅσον ἐμπόρσεν, καὶ ἐπῆρεν καὶ τὴν εἰκόναν τοῦ μεγάλου Νικολάου καὶ ἔφερέν την εἰς τὴν Ἀμμόχουστον καὶ ἔβαλέν την εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τοὺς Λατίνους».

²Ἐφραῖμ Ἀθηναῖος, *Ἡ Περιγραφή τῆς Σεβασμίας καὶ Βασιλικῆς Μονῆς τοῦ Κύκκου*, Ἐνετίσι 1751, σσ. 46-47.

καὶ γὰρ, πλὴν ἀπελθὼν ἐκεῖσε (σημ. στὴ Μονὴ τῶν Ἱερέων), ἐξήγησα περιέργως ἔγγραφόν τι πρὸς βεβαίωσιν τῶν λεγομένων, ἀλλ' οὐδὲν ἔχειν ἔλεγον οἱ ἐκεῖσε πατέρες. Περιερχόμενος γοῦν τὸ σκευοφυλάκιον θεωρίας χάριν, εὗρον ἐκεῖ παρερριμμένον, ὡς ἀγνοούμενον, μικρόν τι τετράδιον ἐν μεμβράναις παμπάλαιον, καὶ ἀναγνοὺς αὐτὸ ἑλληνικὸν ἔχον ὕφος, ἔγνω μέρους εἶναι ἐκ τοῦ βίου τοῦ Ἁγίου Εὐτυχίου, ὡς ἄλλον Μωϋσέα αὐτὸν ἐπαινοῦντος τοῦ συγγραφέως, καὶ καθὼς Μωϋσεὶ δέδωκε βοήθην ὁ Θεὸς τὸν Ἀαρών, οὕτω τῷ Ἁγίῳ Εὐτυχίῳ διδάσκοντι ἐν Κύπρῳ ἐδόθη βοήθης ἐκ Θεοῦ ὁ ἱερός Νικόλαος, λέγοντος. Καὶ πρὸς πίστωσιν τίθημι αὐτολεξεῖ τὰ ἅπερ εὗρον ἐκεῖσε ἀπαραμειώτα: «Καὶ καθάπερ», φησί (σημ. ὁ ἀγνωστος γραφέας τῆς ἀρχαίας μεμβράνης), «τῷ Μωϋσεὶ ἐδόθη βοήθης ὁ Ἀαρών, οὕτω καὶ τῷ Εὐτυχίῳ ἐδόθη ὁ συστρατιώτης Νικόλαος, μετ' αὐτοῦ γὰρ τὸν ναὸν τῆς ἀκαθάρτου θεᾶς κατέβαλε καὶ κάλλιστον τέμενος τῆς Ἁγίας Θεοτόκου ἀνήγειρε, καὶ ἐκ τῶν λίθων τῆς θεομάχου καὶ ἀκαθάρτου θεᾶς τὸν ὀρώμενον ἅγιον οἶκον ὠκοδόμησεν. Εὐτύχιος μὲν τοὺς λίθους ἤνεγκε, Νικόλαος δὲ ἐλαξεύσατο, καὶ ἀμφοτέροι ὠκοδόμησαν. Καὶ ἡ Θεοτόκος ἀγνή καὶ ἀμόλυντος ἐνοίκησε. Νικόλαος τῆς Λυκίας τὴν προεδρίαν ἐμπιστεύεται, ὁ δὲ μακάριος Εὐτύχιος ἐνταῦθα κατέμεινε, ἐν τοῖς πόνοις τῶν καρπιῶν αὐτοῦ ἀγαλλόμενος». Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ ὧν ἐτύχομεν γραμμῶν ἱκανὰ πρὸς πίστωσιν»³.

Ἀπὸ ὅσα μᾶς διασώζει καὶ μᾶς παραθέτει Ἐφραίμ ὁ Ἀθηναῖος, διαφαίνεται πὼς ἡ τοπικὴ μας παράδοση θεωρεῖ πὼς ὁ ἅγιος Νικόλαος, ὅταν ἦταν ἀκόμη νέος καὶ λαϊκός βρισκόταν στὴν Κύπρο. Μαζὶ μὲ τὸν ἅγιο Εὐτύχιο ἔκτισαν τὸν ναὸ τῆς Θεοτόκου (στὴ Μονὴ τῶν Ἱερέων), στὸν ὁποῖο ναὸ ὁ Ἐφραίμ εἶχε δεῖ μέρος ἀπὸ τὸ ὠμοφόριο τοῦ ἁγίου Νικολάου, τὸ ὁποῖο, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση, τοῦ χάρισε ἡ Παναγία, ἐνῶ βρισκόταν μέσα στὴ φυλακὴ τῆς Νίκαιας, ἐπειδὴ ῥάπισε τὸν Ἄρειο κατὰ τὴ διάρκεια τῆς Α΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου τὸ 325. (Τὴν παράδοση αὐτὴ καταγράφει καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Κυπριανὸς στὴν Ἱστορία του ὡς ἐξῆς: «Εἰς τὸ Μοναστήριον ἁγία Μονὴ λεγόμενον εἰς Πάφον, εὗρηται ἀκριβῶς φυλαττόμενον τμημα τοῦ Ἱεροῦ ὠμοφορίου, ὅπερ ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος ἐχάρισε τῷ ἁγίῳ Νικολάῳ, ὄντι εἰς φυλακὴν ῥαπίσαντι τὸν Ἄρειον εἰς τὴν Σύνοδον»)⁴.

Τὶς ἀναφορὲς αὐτὲς τοῦ Ἐφραίμ συναντοῦμε καὶ σὲ σημείωμα χειρόγραφου Κώδικα τῆς Μονῆς Κύκκου (ἀνέκδοτος, ἀπολεσθεῖς;), τὸ ὁποῖο σημείωμα, ὡς ἔγραψε ὁ βυζαντινολόγος Κ. Χατζηγάλης, πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τὸ χεῖρ τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Ἀθηναίου⁵. Τὸ σημείωμα τοῦ Ἐφραίμ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφέρει ὅτι μετὰ τὴν πυρκαγιὰ τῆς Μονῆς τοῦ Κύκκου τὸ 1751 οἱ Κυκκῶτες μοναχοὶ μετακινήθηκαν προσωρινὰ στὴ Μονὴ τῶν Ἱερέων «κτίσμα οὗσα τοῦ μεγάλου Νικολάου, καὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐτυχίου... πρὸς οὓς (σημ. ἁγίους) κατάλληλον ἐγένετο τὸ παρὸν τροπάριον: «Δεῦτε εὐφημήσωμεν οἱ πιστοὶ τοὺς δύο φωστῆρας, τοὺς καὶ κτίτορας τῆς μονῆς Νικόλαον τὸν μέγαν, σὺν θεῷ Εὐτυχίῳ, θεράποντας γνησίους τῆς Θεομήτορος»⁶ (καὶ τὸν ὕμνο αὐτὸ ἀποδίδει ὁ Χατζηγάλης στὸν Ἐφραίμ). Τὸ σημείωμα τελειώνει καὶ πάλι μὲ τὴν ἀναφορὰ γιὰ τὸ ὠμοφόριο τοῦ ἁγίου Νικολάου. Μιὰ παράδοση λέγει πὼς μὲ τὴν ἐπιστροφή στὴ Μονὴ τους οἱ Κυκκῶτες πατέρες μετέφεραν σ' αὐτὴ καὶ μέρος ἀπὸ τὸ ὠμοφόριο τοῦ Ἁγίου Νικολάου, τὸ ὁποῖο καὶ τοποθέτησαν στὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου στὸ ναὸ τῆς Κυκκώτισσας.

Θα ἤθελα νὰ κλείσω τὸ παρὸν ἄρθρο μὲ τὰ ὅσα ἀποφαίνεται ὁ μακαριστὸς βυζαντινολόγος Κώστας Χατζηγάλης, ποὺ πρόσφερε τόσα στὰ Κυπριακὰ Γράμματα, σχετικὰ μὲ τὴν παράδοση γιὰ τὸν ἅγιο Νικόλαο στὴν Κύπρο: «Καίπερ μὴ ἔχοντες θετικὰς μαρτυρίας περὶ τῆς ἰδρύσεως τῆς μονῆς τῶν Ἱερέων κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα, ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἀπίθανον, εἰς ἣν θέσιν κεῖται νῦν ἡ Μονή, οἱ Ἅγιοι Εὐτύχιος καὶ Νικόλαος νὰ ἔρριψαν ἴσως τὰ πρῶτα σπέρματα μιᾶς μοναχικῆς ζωῆς. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, καὶ ἀσχέτως πρὸς τοὺς ἀκριβεῖς χρόνους τῆς ἰδρύσεως τῆς Μονῆς ταύτης, τὰ ὀνόματα τῶν Ἁγίων Εὐτυχίου καὶ Νικολάου διετηρήθησαν ζῶντα εἰς τὴν μοναχικὴν παράδοσιν ὡς κτητόρων τῆς Μονῆς. Οὕτω, κατὰ τὸν 14ον μ.Χ. αἰῶνα, ἐπὶ Φραγκοκρατίας ἐν Κύπρῳ, ἡ Μονὴ τῶν Ἱερέων ὀνομάζεται καὶ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Εὐτυχίου καὶ, εἰς χρόνους εἰς ἡμᾶς ἀγνώστους, ἡ Ἐκκλησία τῆς Μονῆς, ἡ ἀρχῆθεν ἐπ' ὀνόματι τῆς Θεοτόκου, ὡς εἶδομεν, ἀφιερῶθη εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον, ὡς ἔχει καὶ σήμερον οὕτω»⁷. ■

³ Ἐφραίμ Ἀθηναίου, ὅπ.π., σσ. 47-48.

⁴ Κυπριανοῦ Ἀρχιμανδρίτου, Ἱστορία χρονολογικὴ τῆς Νήσου Κύπρου, Ἐνετίσιν 1788, σσ. 536-537.

⁵ Κώστας Χατζηγάλης, «Περὶ τῆς ἐν Πάφῳ Μονῆς τῶν Ἱερέων

καὶ τῶν κατὰ παράδοσιν ἱδρυτῶν αὐτῆς Ἁγίων Εὐτυχίου καὶ Νικολάου», Κυπριακὰ Σπουδαί, τ. ΙΣΤ', 1952, 1-8.

⁶ Κώστας Χατζηγάλης, ὅπ.π., σ. 5

⁷ Κώστας Χατζηγάλης, ὅπ.π., σ. 7

**Άγιος Νικό-
λαος, ιερός
ναός Αγίου
Νικολάου
Έγκωμης,
Λευκωσία.
Έργο Καλλι-
νίκου Μονα-
χού, Σταυρο-
βουνιάτη**